

Jacop van Ruisdael, Η μεγάλη οξιά (λεπτ. του έργου της σελίδας 84), 1650-55

Μπέρολτ Μπρεχτ: 50 χρόνια πολύ νωρίς

Πενήντα χρόνια πέρασαν απ' το θάνατο του ανθρώπου απ' το Άουγκσμπουργκ, που κληρονομήθηκε από τα χιτλερικά στρατεύματα τίναξε τη σκόνη των παπουτσιών του σε 10 χώρες, έζησε όμως και σε δύο πολύ διαφορετικά στο χρόνο και στο χαρακτήρα γερμανικά κράτη: ένα στο οποίο «κάτι που μοιάζει με άνθρωπο σέρνεται στη γη» ενώ κυριαρχεί «η αταξία των ανθρώπινων τάξεων, η εκμετάλλευση και η άγνοια» και το άλλο, αυτό στο οποίο οι πολιτείες του χιζόνταν «χωρίς τη σοφία του λαού», ήταν λιγιστό «το ψωμί του λαού, η δικαιοσύνη» και ίσως «η κυβέρνηση θα 'πρεπε να εκλέξει έναν άλλο λαό». Σ' ένα τρίτο γερμανικό κράτος, ενδιάμεσο χρονικά, αυτό που θα διαρκούσε 1.000 χρόνια, τα βιβλία του κήρυκαν και κηρύχτηκε άπατρις και προδότης, καθώς πολέμησε μ' όλες του τις δυνάμεις αυτούς που ονόμαζε «οι συμπατριώτες μου, οι ληστές και οι φονιάδες», ξεκαθαρίζοντας ότι «αγάπη για την πατρίδα είναι το μίσος για τους πατριδολάτρες». Την εποχή του χιλιόχρονου Ράιχ διακήρυξε ότι είναι «υπέρ ενός αστυνομικού κράτους», καθώς όσοι έντιμοι άνθρωποι επιβίωναν τελικά μέσα σε μια χώρα στην οποία οι εγκληματίες είχαν γίνει αστυνομικοί δεν θα μπορούσαν ν' αρνηθούν την αστυνομική υπηρεσία ενάντια στους εγκληματίες, ενώ την ίδια περίοδο προειδοποιούσε ότι «το κράτος δεν θα πρέπει να έχει δικαίωμα να κάνει έναν άνθρωπο αστυνομικό για πολύ καιρό». Βεβαίωσε ότι «η πείνα είναι κακός μάγειρος» και ότι «σημαντικότερο απ' το να τονίζει κανείς πόσο άδικο είναι να κάνεις το άδικο είναι το να τονίζει πόσο άδικο είναι ν' ανέχσαι το άδικο», καθώς «ελάχιστοι έχουν την ευκαιρία να κάνουν το άδικο, ενώ την ευκαιρία να το ανέχονται την έχουν πολλοί». Ήταν ένας άνθρωπος που με φόντο τους δύο παγκόσμιους πολέμους που είχε εξαπολύσει η πατρίδα του πολέμησε ενάντια στον πόλεμο, που ξεκαθάρισε ότι «οι σκοτούρες των κυρίων δεν είναι οι σκοτούρες των κυριαρχουμένων», βαθιά πεπεισμένος ότι «όταν τελειώσει ό,τι έχουν οι κυρίαρχοι να πουν, θα μιλήσουν οι κυριαρχούμενοι». Προειδοποίησε τους ανθρώπους του θεάτρου ότι «υπεράνω των μαχόμενων τάξεων δεν υπάρχει θέση για κανένα, γιατί κανείς δεν μπορεί να βρεθεί υπεράνω των ανθρώπων» σε μια εποχή που «περωμένο του ανθρώπου είναι ο άνθρωπος». Αγάπησε πολύ τις γυναίκες κι αγάπησε πολλές γυναίκες (και τον αγάπησαν πολλές γυναίκες), έκανε τέσσερα παιδιά με τρεις από αυτές και παρήγαγε με τα «μέσα παραγωγής» που διαθέτουν οι διανοούμενοι και οι καλλιτέχνες πολλά έργα τέχνης σε συνεργασία με τουλάχιστον πέντε απ' αυτές και με καμιά δεκαριά άντρες – και το μόνο που φαίνεται ν' αγάπησε περισσότερο κι από αυτές ήταν η αλλαγή: ένας άνθρωπος που υμνούσε την καθημερινή «χαρά του ξεκινήματος», γλόμιαζε όταν κάποιος φίλος που συναντούσε μετά από καιρό τον διαβεβαίωνε ότι δεν έχει αλλάξει καθόλου, που διακήρυσσε ότι «σκέφτομαι σημαίνει αλλάζω» και «κατανού μόνο

ό,τι αλλάζω» και ήταν πεπεισμένος ότι «οι μικρές αλλαγές είναι εχθροί των μεγάλων αλλαγών». Συμβούλευε τους θεατρικούς συγγραφείς που «θέλουν να παραστήσουν τον κόσμο ως μεταβαλλόμενο και ικανό ν' αλλάξει» ότι «θα πρέπει να σταθούν στις αντιφάσεις του, γιατί αυτές είναι που αλλάζουν τον κόσμο και τον κάνουν ικανό ν' αλλάξει». Ήταν ένας άνθρωπος που διαβεβαίωνε ότι «η σκέψη είναι η μεγαλύτερη απόλαυση του ανθρώπου», ότι «οι φιλόσοφοι θα πρέπει ν' ασχολούνται περισσότερο με το λόγο των ανθρώπων παρά με το λόγο των φιλοσόφων», ότι για ν' αξιολογούμε την αλήθεια των λέξεων θα πρέπει να τις στήνουμε απέναντι στην πραγματικότητα που περιγράφουν κι ότι «η νίκη της λογικής θα είναι η νίκη των λογικών ανθρώπων». Προειδοποιούσε ότι η διαλεκτική είναι δύσκολο να γίνει κατανοητή απ' όσους δεν έχουν αίσθηση του χιούμορ, την ονόμαζε «η Μεγάλη Μέθοδος» που «σε μαθαίνει να κάνεις ερωτήσεις που κάνουν ικανή τη δράση» και τη συγκατέλεγε, μεταξύ άλλων, στις καμιά δεκαριά ανθρώπινες απολαύσεις, ανάμεσα στο κολύμπι και στο να κάνεις έρωτα. Ονόμαζε το σοσιαλισμό «η Μεγάλη Τάξη». Πίστευε ότι οι «κάτω» πρέπει να μάθουν τα πάντα σε νεαρή ηλικία και να γίνουν ταυτόχρονα «φιλόσοφοι και πολιτικοί», γιατί αυτοί πρέπει ν' αναλάβουν να καθοδηγήσουν την κοινωνία. Θεωρούσε ότι είναι λάθος να μιλάμε για «αποστολή της εργατικής τάξης», γιατί ακούγεται σαν να στέλνει κάποιος κάπου τους εργάτες και σαν η εργατική τάξη να οφείλει στην κοινωνία ενώ η κοινωνία οφείλει τα πάντα στην εργατική τάξη. Για την περιφημη φράση «αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτόν», πίστευε ότι «αν το κάνουν αυτό οι εργάτες, δεν θα καταφέρουν ποτέ να καταργήσουν μια κατάσταση στην οποία ο άνθρωπος μπορεί ν' αγαπά τον πλησίον του μόνο αν δεν αγαπάει τον εαυτό του». Ήλπιζε ότι κάποτε θα καταφέρουμε να πάμε σε μια κατάσταση της ανθρώπινης συμβίωσης όπου όποιος φροντίζει για τον ίδιο του τον εαυτό, θα φροντίζει ταυτόχρονα και για την ανθρώπινη συμβίωση. Ζητούσε συγγνώμη, μεταξύ άλλων, «από τους μεταγενεστέρους» επειδή η γενιά του, εγκλωβισμένη στα γυρίσματα της ιστορίας, δεν μπόρεσε να είναι απέναντι στους ανθρώπους όσο λαχταρούσε «φιλική».

Γι' αυτόν τον άνθρωπο από το Άουγκσμπουργκ συζητήσαν φέτος σε διάφορα μήκη και πλάτη του κόσμου, σε επιστημονικά συνέδρια και σε φεστιβάλ και σε εκθέσεις, στο φόντο παραστάσεων των θεατρικών του έργων, αναγνώσεων της ποίησής του κι απολαμβάνοντας τη μουσική των τραγουδιών του. Και για πρώτη φορά επέστρεψε φέτος τον Ιούλιο μ' όλες τις τιμές στη γενέτειρά του, στο πλαίσιο ενός φεστιβάλ για την ποίησή του, κατά τη διάρκεια του οποίου, μεταξύ πολλών άλλων δρωμένων, 1.000 πολίτες διάβασαν σε 24ωρη ροή 1.500 από τα ποιήματά του, ενώ ο δήμαρχος εκπροσώπησε τη δημόσια αυτοκριτική παραδεχόμενος ότι «η πόλη ποτέ δεν ήταν ιδιαίτερα φιλική απέναντι στο πιο διάσημο από τα παιδιά της». Κι όπως θα 'λεγε κι ο ίδιος ο Μπρεχτ, το γιγάντιο χειροκρότημα που ακούστηκε κάλυψε τα πάντα. Στην ίδια πόλη τις ίδιες μέρες του Ιούλη του 2006 έγινε και το 12ο Συμπόσιο της IBS, της Διεθνούς Ένωσης για τον Μπρεχτ, με θέμα *Ο Μπρεχτ κι ο θάνατος*. Το κείμενο που ακολουθεί γράφτηκε στ' αγγλικά, μία μεταξύ συνολικά 70 ανακοινώσεων σχετικών με το έργο του ανθρώπου από το Άουγκσμπουργκ που διαβάστηκαν και συζητήθηκαν στο πλαίσιο του. Μεταφράστηκε στα ελληνικά για την *Ουτοπία*, ενώ οι σημειώσεις που παρατίθενται γράφτηκαν ειδικά για την ελληνική εκδοχή του.